

До
Членовете на Научно жури
СА „Д. А. Ценов“
Катедра „Финанси и кредит“

СТАНОВИЩЕ

на член на научно жури, определено със Заповед № 1005/ 16.11.2022 г.
на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
относно дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“

Автор на становището: доц. д-р Вания Денчева Цонкова, катедра „Финанси и счетоводство“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, научна специалност „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка“

Автор на дисертационния труд: докторант Биляна Дамянова, d020218173, по докторска програма „Финанси, парично обращение, кредит и застраховка (финанси)“

Тема на дисертационния труд: „Финансиране на активи чрез лизинг – актуални проблеми и предизвикателства“

Научен ръководител: проф. д-р Теодора Димитрова

I. Общо представяне на дисертационния труд

1. Предмет

За обект на изследване докторантът Биляна Дамянова определя „лизинга като източник за финансиране на активи“, а за предмет – „актуални проблеми и предизвикателства при управлението на лизинговия процес“. На тази основа са формулирани изследователската теза, целта и задачите дисертационния труд. Посочват се методите и използваните източници в научното изследване. Авторът обосновава също, че в дисертационния труд се обхваща състоянието на лизинговия пазар в България след финансовата криза от 2008 г. и не се включва подробния анализ на влиянието на пандемията Ковид-19, военните действия в Украйна и дигитализацията.

2. Обем

Дисертацията е в обем от 164 стандартни страници изложение, в това число увод, три глави, заключение. Допълнително се включват две приложения, библиография, справки и декларация на докторанта.

3. Структура

Структурата е удачно избрана за реализиране на целта и задачите на труда. Той се състои от теоретични аспекти, анализ на лизинговия пазар у нас и авторово емпирично изследване на проблемите и предизвикателствата пред лизинговото финансиране.

Във въведението се съдържа необходимото за подобни научни изследвания – значимост на темата и формулиране на обекта, предмета, тезата, целта, задачите и пр.

Първа глава започва с търсене на корените на лизинга посредством представяне на сведения за практиката в Древен Шумер, Старовавилонското царство, Древна Гърция и Древен Рим, а по-късно и в Средновековна Европа. На тази основа се проследява зараждането и еволюцията на същинския лизинг след началото на XIX в. в САЩ, Европа, Япония и Русия, а по-късно и

състоянието му в България по време на социализма и прехода към пазарна икономика. Прави се заключението, че днес „лизингът е един от най-ефективните начини за закупуване на скъпи активи, които са жизнено необходими за развитието и надграждането на съществуващите капиталови пазари“ (с. 14). По-нататък вниманието се насочва към прецизиране на същността му и анализ на отделните форми чрез проучване на правната регламентация, счетоводното отчитане, становищата на наши и чужди изследователи, както и през призмата на практическия опит на автора. И накрая в тази глава се открояват предимствата и недостатъците на лизинга, в контекста на останалите форми на финансиране на предприятията.

Основната част от **втора глава** е посветена на макроикономически анализ на лизинговия пазар у нас посредством данни от БНБ и НСИ за периода 2010-2020 г. Авторът подробно изследва структурата на активите, финансиирани чрез лизинг, динамиката на вземанията по финансов и оперативен лизинг, динамика на лизинговите договори на база нов бизнес, както и динамиката на лизинговото проникване у нас. Силен момент в тази глава е авторовото структуриране на етапите на лизинговата сделка и очертаването на потенциалните проблеми във всеки един от тях. В последния параграф докторантът разглежда важни аспекти, свързани с управлението на лизинговия процес – счетоводно отчитане, прекратяване на договора под условие, разсрочване на остатъчната стойност и пр.

Трета глава се основава преди всичко на анализ на резултати от емпирично изследване. В нея, чрез анкетно проучване за предпочитанията на клиентите – физически и юридически лица, авторът търси факторите, въздействащи върху лизинговия процес, както и специфичните проблеми и предизвикателства в сектора. По-нататък се посочват насоки за минимализиране на риска при лизинговата дейност, като фокусът е поставен на необходимостта от провеждане на финансов анализ на лизингополучателите, както и към систематизиране на източниците на риска при лизингодателя и лизингополучателя. И накрая, търсят се възможности за оптимизация на лизинговия процес в условията на дигитализация, като се изтъква, че „изграждането на уеббазирана платформа... е възможна оптимизация на лизинговия процес ... и ще допринесе многократно за бързо, качествено и доходносно клиентско удовлетворение“ (с. 153).

В **заключението** се обобщават получените резултати от разработването на дисертационния труд.

4. Литература

Докторантът е използвал 100 източника български и английски език, свързани с теоретико-методологическите основи на дисертационния труд и включващи приносите на наши и чужди изследователи, а също така нормативна уредба и статистическа информация.

5. Приложения

В дисертацията са включени 2 приложения, представляващи образец на искане за лизинг от физически и юридически лица. В изложението се съдържат множество таблици и фигури, допълнително онагледяващи резултатите от изследванията и авторовите виждания и предложения.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

1. Преценка на актуалността и разработеността на изследвания в дисертацията научен проблем

Дисертационният труд е посветен на един от популярните в нашето съвремие начини за финансиране на активи – лизинга, който предвид динамиката на пазарните процеси и

настъпващите промени в макроикономическата среда, търпи развитие и трансформация. Биляна Дамянова, използвайки получените си знания и умения като бакалавър, магистър и докторант по финанси, както и придобитите професионални компетенции, се заема със задачата да изследва лизинговия сектор в България и да даде предложения за усъвършенстване на управлението на лизинговите дружества.

Биляна Дамянова добросъвестно отклоява приноса на чужди и български изследователи, работили по проблемите на финансиране на предприятията, в частност чрез лизинг. В същото време тя, от позициите си на специалист от практиката, прави изследване на нагласите на потребителите на лизинг услуги и специфичните проблеми, пред които се изправят лизинговите дружества у нас.

2. Мнение за езика, обема и инструментариума на дисертационния труд

Дисертационният труд е написан на добър академичен стил, като относително коректно се използва общата и специфична научна терминология.

Източниците на статистическа информация, както и научните изследвания по темата, са цитирани съобразно установените изисквания при спазване правилата на научната етика. Приложените изследователски методи показват умения за работа с научна литература и компетенции за провеждане и интерпретация на емпирични проучвания.

В дисертацията се отклоява авторовото присъствие при „прочита“ на теоретичните постановки, при извлечане на собствени класификации, при планиране и провеждане на анкетното проучване, при обобщаването и тълкуването на получените резултати, при извеждането на предложения.

Обемът, структурата и съдържанието на дисертацията съответстват на формулираната изследователска теза и следват поставената цел и задачи.

3. Мнение доколко авторефератът отразява точно и пълно труда

В автореферата присъстват задължителните елементи: обща характеристика; основно съдържание на дисертационния труд (и синтезирано изложение); насоки за бъдещи изследвания; справка за научните и научно-приложните приноси; списък с публикациите на докторанта; справка за съответствие с националните изисквания по ППЗРАСРБ; декларация за оригиналност и достоверност.

Авторефератът отразява достоверно структурата, логиката и съдържанието на труда.

Пряко свързани с темата на дисертацията са четири публикации – една статия и три научни доклада, от които един в съавторство и един в чужбина (на научна конференция в Украйна).

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Авторът формулира четири приноса, които действително отразяват качествата на дисертацията. Моето виждане за главните приноси на научния труд се изразява в следното.

Първо, чрез задълбочено проучване на водещи наши и чужди автори, работещи по проблемите на лизинга, се проследяват корените на лизинга още от древността, а също еволюцията и причините за обособяването, налагането и разпространението му като обичаен начин на финансиране. Оттук нататък, на основание и на нормативната уредба и практический опит на докторанта, се отклояват специфичните му характеристики и форми на проявление в наши дни.

Второ, чрез използване на статистически данни – от БНБ и НСИ, е извършен оригинален анализ на лизинговия пазар в България за периода 2010 – 2020 г., откъдето се налага изводът за динамичното развитие на сегмента и влиянието на промените в икономическата конюнктура.

Трето, на база на практически опит се извеждат етапите на лизинговата сделка с очертаване на потенциалните проблеми във всеки един, което е свързано с оптимизацията на управлensкия процес.

Четвърто, чрез конкретно емпирично проучване се проучват нагласите на потребителите на лизингови услуги и се открояват детерминантите, проблемите и предизвикателствата за развитието на лизинга у нас.

С тези свои качества дисертацията на Биляна Дамянова допринася за обогатяване на изследванията в областта на лизинга у нас, както и очертава нови възможности за проучване на поведението на потребителите на лизингови услуги и оптимизиране на лизинговия процес.

IV. Критични бележки и въпроси по дисертационния труд

В своя труд докторантът показва знания и умения в областта на икономиката и финансите, придобити по време на обучението ѝ като студент и докторант, както и професионалната ѝ практика. Въпреки достойността на труда, се откриват и някои слабости, които следва да бъдат отбелязани предвид необходимостта от прецизност в научната работа.

- 1) Има неточности в дефинирането и използването на някои понятия (например, във въведението лизингът се асоциира само с банковото кредитиране; при изясняване на привлечените източници на финансиране се посочват и акциите – с. 30; като юридически лица се посочват лицата със свободните професии и едноличните търговци – с. 107 и 108).
- 2) Не са дефинирани групата на респондентите в проведеното анкетно проучване и начин на провеждането му – как е конструирана извадката и какъв е нейният обем, за да се счита за представителна, кога е извършено проучването и пр. Също така не става ясно дали са включени само физически и юридически лица – потребители на лизингови услуги (каквато е логиката на разсъжденията на с. 109), или сред тях има и лица, които не са лизингополучатели (както е посочено, че такива са 36,6 % от анкетираните на с. 113).
- 3) Докторантът успешно би могъл да приложи и по-задълбочен статистически инструментариум във втора и трета глава, за да очертае по-ясно и категорично тенденциите и закономерностите в развитието на лизинга у нас.

Въпросите ми към докторанта са:

- 1) Как се представя секторът на лизинговото финансиране в България в сравнение с другите държави в Европейски съюз и с държавите от Централна и Източна Европа?
- 2) Има ли сериозна промяна в индикаторите за мащабите и структурата на лизинговия пазар в България през 2021 – 2022 година, в контекста на динамичната среда.

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на националната и университетската нормативна уредба в СА „Д. А. Ценов“. Чрез него докторантът демонстрира много добро ниво на общоикономическа и финансова теоретична подготовка, подплатена с опит в практиката, както и способности за провеждане на самостоятелни емпирични изследвания. Налице са

необходимата актуалност и значимост на темата, добросъвестност при представяне на идеите и практическа полза от авторовите предложения. Идеите и резултатите от проведените изследвания са популяризирани чрез участия в престижни конференции и в научни публикации.

Всичко това ми дава основание да поставя положителна оценка на дисертационния труд и да предложа на уважаемите членове на Научното жури да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (финанси)” на докторант Биляна Диянова Дамянова.

26.12.2022 г.,
Велико Търново

Изготвил становището:
(доц. д-р В. Щонкова)